

# DÜNDEN BUGÜNE ENERJİ POLİTİKALARIMIZ

Elk. Yük. Müh. Vural AKIN\*

XIX. yüzyılın başından beri her ülke için, kişi başına düşen enerji miktarı, kalkınmanın başlıca göstergesi olmuştur. Bu da elektrik enerjisini üretme, iletilme, dağıtma ve satış bakımından öncelikli konular olmuştur. Bunun sonucu olarak gerek ülkemizde, gerekse uluslararası elektrik enerjisinin zamanında, kaliteli ucuz olarak arzı için büyük çalışmalar yapılmaktadır. Ancak, günden güne ağırlığı artan enerji ile ilgili problemlerin kolay çözümlenemeyeceği, teknik çözümler buldukça çevre kirlenmesi gibi diğer sorunların ortaya çıktığı görülmektedir.

Ülkemizde enerji konusunda 6. Beş Yıllık Plan dönemi dahil olmak üzere izlenen enerji politikalarının kısa bir incelemesini yapmak ileriki çalışmalar bakımından faydalı olacaktır.

Bu düşünce ile hareket edilerek, Cumhuriyetimizin kuruluşundan bugüne kadar ülkemizde enerji sektöründe yapılan çalışmalar ve geliştirilen politikalar kısaca anlatılmıştır.

## DÖNEMLERE GÖRE ENERJİ POLİTİKALARI

- 1- 1923-1940 dönemi,
- 2- 1940-1950 dönemi,
- 3- 1950-1963 dönemi,
- 4- Planlı kalkınma dönemi,

olarak dört döneme ayrılarak incelenebilir.

### 1923-1940 DÖNEMİ

Kurtuluş Savaşının kazanılması ve Cumhuriyetin ilanından kısa bir süre sonra, ülkemizin karşı karşıya bulunduğu ekonomik ve sosyal problemlerin anlaşılması ve bunlara çözüm aranması amacı ile 1923 yılında, İzmir'de İzmir İktisat Kongresi adı ile bir toplantı düzenlenmiştir. Bu kongrede çeşitli konulara yer verilmesine rağmen, enerji konusu bir enerji politikası oluşturacak şekilde ele alınmamıştır.

İzmir İktisat Kongresinde, elektrik ihtiyacının yerli kaynaklardan karşılanması, Zonguldak ve Soma kömürlerinin ve diğer madenlerin bir an önce değerlendirilmesi politikası benimsenmiştir. İzmir İktisat Kongresinde ekonomik alanda alınması ve uygulanması kararlaştırılan tedbirlerin belirli sonuçları vermemesi üzerine; 1930 yılında Devletçilik modeli geliştirilmiş ve uygulamasına geçilmiştir. Bu dönemde 1. Beş Yıllık Plan hazırlanmış başarı ile uygulanmış, 2. Beş Yıllık Sanayi Planı ise II. Dünya Savaşının yaptığı etkilerden dolayı tamamlanamamıştır.

\* Elk. Yük. Müh., Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Enerji Dairesi Eski Başkanı.



Bu dönem, ülkemizin yer altı ve yer üstü doğal kaynaklarının bulunması ve değerlendirilmesi ilkesi, ana politikayı oluşturmuştur. Elektrik Sektörü olarak 1933 yılında "Elektrifikasyon Meselesi ve Enerji Teşkilatı" raporu hazırlanmış, bu raporun ciddi tabii edilebilir öneriler getirmesi ile Elektrik Sektörü Politikası gerçekçi bir yaklaşımla ele alınmıştır. Bu dönemde, ülkemizde bugüne kadar faaliyetlerini sürdüren Sanayi ve Enerji kuruluşları kurulmuştur (Sümerbank, Etibank, MTA, EİEİ.).

### 1940-1950 DÖNEMİ

Birinci dönemde başlayan sanayi atılımı, II. Dünya Savaşının etkisi ile yavaşlamıştır. Şehir ve kasabalar, civarlarında bulunan sanayi tesislerinin elektrik santrallerinden veya pek azı yöresel santrallerden elektrik enerjisi tüketimini karşılamakta idi. 1948 tarihinde, Çatalağzı bölge santralının kurulması ve 66 kV'luk Çatalağzı-Ereğli ve 154 kV'luk Ereğli-İstanbul enerji nakil hatlarının (ENH) yapılmasına başlanılarak, Ulusal enerji sistemimizin nüvesi oluşmaya başlamıştır.

### 1950-1963 DÖNEMİ

Yukarıda kısaca anlatılan iki dönemde başlatılan ve II. Dünya Savaşının yapıldığı tarihlerde aksayan kalkınma çabası, 1950 yılı başlarında gerçekleşen çok partili demokratik rejimle birlikte canlanmıştır. Bu dönemde, her sektörde gelişmeyi sağlayacak önlemler alınıp çalışmalar yapılırken, kalkınmanın ana göstergesi olan elektrik sektörüne de gereken önem verilmiştir. Yerli kaynaklara dayalı hidroelektrik ve termik santralleri tesis edip, bunları ulusal elektrik şebekesi ile birbirine bağlamak sureti ile güvenilir bir elektrik üretim sistemi öngörülmüştür.

Bu dönem, elektrik sektöründeki yapılaşma nedeni ile ilginç bir dönem olmuştur. 1950 yılında, iktidar değişikliği nedeni ile imtiyazlı elektrik

işletmeciliğine tekrar dönülmüş, ancak, 1953 yılında toplanan Birinci İstisari Enerji Kongresi, Ülkemizde elektrik enerjisinin üretimi, iletimi, dağıtımı ve satış işlemlerinin merkezi bir kurum elinde toplanmasını öngörmüştür. Dönemin hükümeti de bu öneriyi benimseyerek, Türkiye Elektrik Kurumu (TEK) adı altında bir İktisadi Devlet Teşekkülü (KİT) kurulması amacı ile TBMM'ne yasa tasarısı sunmuş ve yasa 19. maddeye kadar görüşülmesine rağmen çıkarılamamıştır. TEK'in kuruluşu ancak daha sonraki yıllarda gerçekleşmiştir.

Bu dönemin en büyük özelliği, elektrik sektöründe teknik eleman kullanımına büyük önem verilmesi ve teknik elemanların yetiştirilmesi için özendirici tedbirlerin getirilmesidir.

### PLANLI KALKINMA DÖNEMİ (1963-)

1961 Anayasası, kalkınmayı Millî tasarrufu artırmak, yatırımları toplum yararına gerektiği ölçüde yönlendirmek ve İktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmeyi teminen 5 yıllık planlara bağlamış bulunmaktadır. 1991 yılına kadar 1 yıllık ara plan olmak üzere 6 adet beş yıllık kalkınma planı hazırlanmıştır.

1. Beş yıllık Kalkınma Planı 1963-1967
2. Beş Yıllık Kalkınma Planı 1968-1972
3. Beş Yıllık Kalkınma Planı 1973-1977
4. Yıllık ara planı 1978
5. Beş Yıllık Kalkınma Planı 1979-1983
6. Beş Yıllık Kalkınma Planı 1985-1989 Bir yıllık gecikme ile hazırlanmıştır.
7. Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990-1994

Bütün plan dönemlerinde, enerji sektörünün hedefleri ile ilkeleri çok az fark ile gerçeklere yakın ve sağlıklı bir biçimde saptanmıştır.

### PLANLARIN EN ÖNEMLİ İLKELERİ

- Elektrik enerjisini bol, ucuz ve kaliteli bir şekilde kullanıcıya sunmak için, üretim, iletim ve dağıtım imkânları mevcut talep seviyesinin üzerinde olacak şekilde geliştirilecektir.

- Entenkonnekte şebekenin hızla geliştirilmesi esas alınacaktır.

- Enerji ihtiyacının karşılanmasında öncelik su kaynaklarının geliştirilmesine verilecektir.

- Enerji üretim ve dağıtımında teknolojik gelişmeler yolu izlenecek; bunların ülke koşullarına uyarlanması sağlanacak, nükleer teknolojiye geçiş için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

- Komşu ülkeler ile elektrik enerjisi bağlantıları sağlanacaktır.

Yukarıda açıklanan ana ilkeler hemen hemen her planda yer almıştır. Planlarda farklı olan ilkelere ve gerçekleştirmelere kısaca bakacak olursak;

Birinci plan döneminin ilkelerinde yer alan TEK'in kurulması önerisi, 2. beş yıllık plan döneminde 1970

yılında, 1312 Sayılı yasa ile gerçekleşmiştir. İlk olarak nükleer enerjiden bahsedilmesi 2. Beş Yıllık Planda öngörülmüştür.

3. Beş Yıllık Plan döneminde Keban Hidroelektrik Santrali (665 + 665 MW) devreye girmiştir.

3. Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde Bulgaristan'dan, 4. Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde Sovyetler Birliği'nden elektrik enerjisi satın alınmıştır. 5. Beş Yıllık Kalkınma Planında, Kamu sektörünün yanı sıra özel sektörün de enerji sektöründe gerekli yeri alması amacı ile özendirici ve teşvik edici önlemler alınmıştır. Bu dönemde çıkarılan 2705 Sayılı yasa ile Özel Sektöre, üretim tesisi kurma, 3096 Sayılı yasa ile de yap-işlet-devret modeli ile üretim, iletim, dağıtım tesisleri kurma, işletme, işletme hakkını devir alma ve elektrik enerjisi ticaretini yapma yetkisi verilmiştir. Bu planda nükleer santrallere ait bir ilke olmamasına rağmen, 6. Beş Yıllık Planda tekrar nükleer santrallerin kurulması ilkesi öngörülmüştür.

Elektrik enerji sektörünün, millî gelir içindeki katma değer payı, % 14 civarındadır. Elektrik enerji sektörünün Cumhuriyetin kuruluşundan 1990 yılına kadar, sektör politikalarında ana ilkelere pek farklılık bulunmamaktadır. Ancak, 6. Beş Yıllık Plan dönemine kadar elektrik enerjisi sektörü, ÇEAS ve KEPEZ Şirketleri dışında, kamu yönetimi ile yönetilmesine rağmen, 6. Planda kamu ile beraber serbest piyasa ekonomisinin güçlenmesi, verimliliğin yükseltilmesi, kamu sektörünün finansman ihtiyacının azaltılması, doğal kaynaklarımızın bir an önce değerlendirilmesi amacı ile özel sektörün de bu sektörde yer alması öngörülmüştür. Enerji politikamızın yeni teknolojiye ve gelişmelere açık ve özendirici olması dileğiyle. □

## SOLUCANLAR AMELİYAT MASASINDA

*Tekras Üniversitesi'nden bir nörobiyolog, top-  
rak solucanları üzerinde yaptığı deneylerinde, bu  
hayvanın zarar görmüş sinirlerini tekrar kaynaştır-  
mayı başardı.*

*Zooloji ve farmakoloji profesörü olan George  
Bittner, çalışmalarına sinir lifleri insanlardaki gibi  
yağlı bir zarla kaplı olan solucanlarla başlamış. So-  
lucanın zedelenmiş sinirlerinin uçlarını polietilen gli-  
kol'a batırılmış, sonra sinirleri birleştirmiş. "Bu, hü-  
cre zarlarının birbirlerine bir noktada bağlanmasını  
sağlıyor" diyor, Bittner.*

*Eğer işlem farelerde de başarılı olursa, Bittner'-  
in metodu 2 yıl içinde insanlarda da uygulanabi-  
lecek. Bittner'in en büyük hayali, bir gün omurili-  
ği zedelenmiş felçli hastaları yataklarından doğ-  
rultmak.*

**OMNİ'den çev.: Mustafa ÖZTÜRK**